

MESTO IN VLOGA FILOZOFIJE

Obdobje pred nastankom filozofije:

- Mitično mišljenje
- Predsokratska filozofija je kozmološka (miselna raziskovanja o nastanku kozmusa)
- Prve grške filozofe imenujemo jonski naravoslovci (TALES, ANAKSIMANDER, ANAKSIMEN)
- Številni filozofi so se sočasno s filozofijo ukvarjali tudi z geometrijo, aritmetiko, astronomijo
- Helenizem-središče znanstvenega življenja postane ALEKSANDRIJA (največja knjižnica, botanični in zoološki vrtovi- Evklid, Arhimed)
- Z utrditvijo krščanstva so se predvsem v Evropi vzpostavila nova razmerja med religijo in znanostjo
- V srednjem veku je teologija v veliki meri posegala v filozofske in znanstvene svete
- Do ponovnega preporoda filozofije pride v času RENESANSE. V osredje vstopa posameznik, raste interes za človekovo telesno bivanje, pred tem ko je srednji vek poudarjal predvsem poduhovljenost, ki je temeljila na krščanski veroizpovedi
- Italijani: Boccaccio, Petrarka, Dante Umetniki: Rafael
- Najprej so se osamosvojile vse naravoslovne znanosti medtem ko so družboslovne še najdlje ostale pod okriljem filozofije, nekatere vse do 19.stoletja
- K osamosvojitvi znanosti so v precejšnji meri prispevale filozofske smeri tistega časa, npr. angleški empirizem in francoski racionalizem (novoveška filozofija)
- Empirizem-izkustvo Racionalizem-razum
- V 19. In 20. Stoletju so se pojavile teze o tako imenovanem koncu filozofije, kar naj bi pomenilo, da ob vseh obstoječih znanosti ni potrebna. Njena vloga naj bi bila le za posploševanje teh znanosti
- Hkrati se pojavljajo nasprotniki (nasprotne teze) da ne gre za krizo filozofije, temveč krizo znanosti : Da mora znanost iskati pomoč v filozofiji ali religiji.

PREDSOKRATIKI

Jonski naravoslovci:

- Tales (voda)
- Anaksimander (apeiron)
- Anaksimen (zrak)

Pitagorejci:

- Pitagora

Heraklit (sporadični filozofi-ne moremo ga uvrstiti), vse teže vzdevek:temni

Elati:

- Ksenofan Kolofonski – predhodnik elatov
- Parmenit iz Elea (bit je, ne-bitni ni)
- Zenon (aporije-logične zagate)

Atomizem:

- Empedokles (4-elementi)
- Anaksagora
- Demokrit

Sofisti:

- Protagoras (»vseh stvari merilo je človek«)
- Gorgias (ničesar ni)

ANTIČNA FILOZOFIJA

Predsokratiki:

(dve usmeritvi)

- Ontološka – kozmološka (jonski naravoslovci, atomisti,...)
- Antropološka

Klasično obdobje

- Sokrat (470-399 pr.n.št.)
- Platon (427-347 pr.n.št.)
- Aristotel (384-322 pr.n.št.)

Helenistična filozofija

- Stoicizem (grška in rimska stoa), Zenon iz Kitija- poučeval v stoa poikile-pisana veža), Seneka in Mark Avrelij
- Epikurejstvo (Epikur)
- Skepticizem (Piron-pironizem)
- Novoplatonizem (Plotin)

FILOZOFISKE DISCIPLINE

Najpomembnejše filozofske discipline:

1. ONTOLOGIJA (nauk o biti in bivanju)
2. GNOSEOLOGIJA (nauk o spoznanju)
3. ETIKA (nauk o dobrem)
4. ESTETIKA (nauk o lepem)
5. Fil. ANTROPOLOGIJA (nauk o človeku)
6. LOGIKA (nauk o pravilnem mišljenju)-znanost veljavnega izpeljevanja

- **Ontologija**- iz gr. To on (bitje, bivanje, bivajoče), gr.logos (nauk, veda)
Torej nauk o tem kar biva, obstaja. Aristotel jo je poimenoval prva filozofija, kasneje pa so zanjo uporabljali tudi termin metafizika. Metafizika je večpomenski pojem, lahko je sinonim za ontologijo ali pa obravnavanje nefizičnega nadčutnega sveta. V marksizmu je metafizika pomenila nedialektičnost.
Bivajoče je vse o čemer je mogoče reči, da je, da biva. Vse kar je, ima bit, o kateri in zaradi katere, je, namesto da bi bilo ne bit ali nič
OSNOVNA VPRAŠANJA: Kaj je osnova oz. temelj realnosti? Zaradi česa je kaj dejansko? Kakšna je dinamika realnosti? Kakšna je narava bivajočega? Zakaj sploh bivajoče in ne raje nič?
OSNOVNI POJMI: Substanca ali podstat, prvi vzrok ali prapočelo, bit ali ne-bit (nič)
- **Gnoseologija**- gr. Gnosis (spoznanje) gr.logos (nauk,veda)
Nauk o spoznanju ali spoznavna teorija
Epistemologija (vrednost), noetika
Predmet njenega raziskovanja je spoznanje kot tako. Preučuje izvor spoznanja, možnosti in meje spoznanja, načine in pogoje,...
OSNOVNA VPRAŠANJA: Kaj je spoznanje? Kaj je izvor spoznanja? Kakšen je odnos med spoznanjem in stvarnostjo? Ali ima človekovo spoznanje objektivno ali samo subjektivno vrednost? Kaj je vrednost? Po čem se vrednost loči od mnenja?
OSNOVNI POJMI: Spoznanje, dvom, gotovost, resnica, mnenje, vrednost, izkustvo, razum, objektivnost, subjektivnost, relativno spoznanje, absolutno spoznanje
- **Etika**- gr. Ethas(šega, običaj, navada, nprav, lat. Mos (moralna)
Razlikujemo med etiko in moralno med njima dokajšnja kontinuitata in podobnost.
Moralna- konkretna skupnost norm o npravnih doknosti ljudi v konkretni skupini, družbi ali narodu
Etika- veda o moralnem ,vedenju nasplošno.
OSNOVNA VPRAŠANJA: kaj je z etičnega stališča dobro in kaj slabo? Kako naj človek živi, da bo njegovo življenje moralno? Kako naj ravna da bo njegova dejavnost v skladu s pojmom dobro? Ali so vrednote absolutne ali odvisne od kraja in časa?
OSNOVNI POJMI: Dobro, zlo, svoboda, nesvoboda, smisel življenja, sreča, korist dolžnost, življenjske vrednote
Smeri etike:
Po načinu kako je določen cilj moralnega delovanja ločimo naslednje etične smeri:

- o Evdajmonizem (gr. Eudaimonia-sreča)- cilj vsakega je sreča, človek teži k temu, da doseže svoj najvišjega dobrega. Le skupno ime za vse etične sestave, ker vsak filozof razume po svoje
 - o Hedonizem (gr. Hedone- slast, naslada)- telesno ali duševno ugodje, najvišje dobro
 - o Utilitarizem (lat. Utilis- koristen)- etično dobro je tisto kar prinaša splošno in osebno korist)
 - o Rigorizem (lat. rigor- strogost)- Emanuel Kant poudarja predvsem strogost pri opravljanju dolžnosti
- **Estetika**- gr. Aisthesis (zaznava občutek), Aleksander Baumgarten (veda o človekovem spoznanju)
 - **Fil.antropologija**- gr. Anthropos (človek)
 - **Logika** -gr.logos, logos ima več pomenov: nauk,veda, zakon, načelo, misle, razum, beseda, govor
Aristotel utemljal formalne logike

FILOZOFSKE KONCEPCIJE (pojmovanja)

Najosnovnejša delitev je na materializem in idealizem

- **Materializem**- gr.materia (snov,tvar)

Človek ki daje oz. ceni materialne dobrine. Materialist je pripadnik materialistične usmeritve. Po materialističnem konceptu je tako ali drugače poimenovana materija (materialna nit, snovna podstat) temelj vsakega obstoječega. Vse kar eksistira ima snovni značaj, tudi duhovnost in duševnost v najvišjem pomenu besede izhaja iz materije. Materialno je primarno, duhovno pa sekundarno. Skozi zgodovino filozofije so se razvili različni materialistični pristopi:

- o Naivni materializem antičnih filozofov-razlagajo naravo iz njenih lastnih vzrokov in nasprotujejo mitičnim razlagam o nastanku sveta
- o Mehanični materializem (lametrijev človek-stroj)- vse procese v naravi interpretira z vidika mehaničnih zakonitosti
- o Vulgarni materializem-grobo zanika posebnosti (družbenozgodovinske, humanistične, in psihološke problematike)
- o Dialektični materializem- pomeni sintezo dialektike in materializma. Značilen za maksistično filozofijo

- **Idealizem**- gr.idea (pojma,misel,zamisel)

V nasprotju z materializmom je primarna, idealna duhovna nit-ideja,um,bog,duh. Idealist je pripadnik idealistične usmeritve. Nasplošno razlikujemo subjektivni in objektivni idealizem.

- o Subjektivni idealizem. Svet je vsebina individualne zavesti (subjektivno dojetje sveta)
- o Objektivni idealizem. Svet je vsebina nadindividualne zavesti, temelj vsega kar obstaja je absolutna ideja, duh ali bog.

Dialektika- gr.dialego (pogovarjam se, rapravljam)

Heraklit iz Efeza

Oče filozofske dialektike iz Efeza, znan je po svojem izreku: Poanta Rei (vse teče)-kar pomeni da ni nič stalnega, se giblje in nenehno spreminja

Platon

Pri njem je teorija, ki nastane v razgovoru iz nasprotujočih si mnenj, zajema pa analizo in sintezo pojmov in služi za spoznanje bivajočega

Aristotel

Pri njem je dialektika del logike, ki se ukvarja z verjetnostnim spoznanjem ter temelji na mnenju (verjetnostno spoznanje) ne pa na znanstvenem spoznanju (domneve, hipoteze, predpostavke)

V nemški klasični filozofiji in pri autentičnem marksizmu sodi dialektika v samo osrčje filozofskega snovanja. Temeljno načelo je načelo razvoja, ki se odvija med protislovji in nasprotji, v tem boju sprožijo po načelu dialektičnega materializma nakopičene kvantitativne spremembe in spremembo kvalitete.

Metafizika- gr. To meta ta physika (dela po fiziki)

Aristotel učenec Andronik Rodoški iz Rodosa naj bi urejal Aristotelove spise.

Na prvo mesto je postavil LOGIČNE SPISE na drugo mesto DELA O FIZIKI (naravi), in na tretje O PRVI FILOZOFIJI (ontologiji). Ker so ti ontološki spisi sledili delom o fiziki, so jih imenovali metafizični (po ali za fiziko).

Danes obravnavamo metafiziko kot večpomenski pojem, lahko nam pomeni sinonim za ontologijo ali pa obravnavanje nefizičnega, čutnega sveta.

Hegel in predvsem klasiki marksizma so jo odklanjali kot nedialektičen ali tudi dogmatičen način mišljenja.

MITI IN MITOLOGIJA

Gr.mythos-bajka, pripoved, zgodbica

Mitologija- zbirka mitov kakega naroda, veda o mitih

Miti so zgodbe o nastanku in usodi sveta, nadnaravnih bitij in ljudi ter so velikokrat vplivali na celo vrsto zgodovinskih in družbenih dogajanj. Dogodki o katerih pripovedujejo se v resnici niso nikoli zgodili ali pa vsaj ne na tak način in iz tistih vzrokov kot nam jih ponujajo miti. V njih je posredovana drugačna resničnost, marsikdaj podobna tisti, ki nam jo kažejo literarna dela (poetična resnica)

Aristotel-mitologija je otroška ideja v razvoju mišljenja

GRŠKA MITOLOGIJA

- Politeizem (mnogoboštvo)
- Antropomorfizem (počlovečevanje)
- Vzrok (želja bogov), učinek(izvršitev te želje)
- Gr. Bogovi so nesmrtni niso pa večni
- Homer: Iliada in Odiseja

- Heziod: Teogonija-rodovnik bogov- po njej je najprej nastal kaos, nato Gea (zemlja), Tartar (podzemlje), Eros (sila ljubezni) šele tedaj pridejo rodovi bogov, Zevs ni prvi ampak tretji vladar za Uranom (nebo) in Kronosom (čas)
Zevs je sin Kronosa in Ree. Kronos se je bal da ga naslednik vrže s prestola, kot je sam naredil z očetom, zato je požrl svoje otroke. Najmlajšega je Ree skrila v neki votlini, Kronosu pa dala kamen. Pozneje je Zevs prisilil Kronosa, da je izpljunil svoje otroke, ter s pomočjo Kiklopov in bratov Titanisov premagal Kronosa. Tako se je v grški mitologiji vzpostavila božanska vladavina zevsa, ki s svojo monarhično oblastjo ohranja ravnovesje vseh drugih sil. Tako iz Kaosa nastane Kozmus. Tudi prvi grški filozofi skučajo nastati kozmus iz kaosa vendar pa pri tem namerno ignorirajo svet mitologije. Tako se izoblikuje pojem arche (prapočelo, princip, prvi vzrok), ki ga mitologija v taki vlogi ni poznala.
Kaos-nered, brezoblično prastanje, nerazlikovanost
Kozmus-svet kot urejena zakonita celota

ANTIČNA FILOZOFIJA (predsokratiki)

- Jonski filozofi/fiziki (Tales, Anaksimander, Anaksimenes)

Zahodna filozofija ima svoje začetke v grških mestih Male Azije (Milet in Efez). Prvi filozofi so v kozmičnem dogajanju zaslutili vzročnost in zakonitost, kar pa se ni ujemalo z mitološkim pojmovanjem sveta, ki so ga usmerjala gola naključja ali volja bogov.

1. TALES IZ MILETA (6.st.pr.n.št)

- o Solonov sodobnik in eden izmed legendarne »sedmerice modrih«. Talesu pripisujejo mnoga matematična, astronomska in filozofska dela. 585 pr.n.št. napovedal sončni mrk.
- o Merjenje piramid
- o Gojenje oliv (anekdota)
- o Prapočelo: po Talesu voda, vse nastaja iz vode in se v njo vrača. Voda, ki izpareva sonce in ostala nebesna telesa in se nato v obliki dežja ponovno vrača na zemljo. Da bi se lahko kot megla, izvir ali rosa spet dvignila iz zemlje.
- o Gre za princip določene materije (naivni materializem)
- o Gre za iskanje zakonitosti, reda in vzročnosti v stvareh samih in ne zunaj njih
- o Na podlagi opazovanih dejstev izpelje splošni sklep, ki ima veljavnost hipoteze, sklepanje da ni ničesar na svetu kar bi bilo vlažno in mokro
- o Novi način zastavljanja vprašanj ne pa v takšni meri v odgovorih nanje

2. ANAKSIMANDER

- o Pripisujejo mu določene praktične iznajdbe: zemljevid Črnega morja in uvede prvo sončno uro v Grčiji
- o Z ontološkega vidika je za Anaksimandra princip apeiron (brezmejno), ki je »večen in se ne stara in zaobjema vse svetove«
- o Prapočelo je nekaj nedoločenega, neomejnega
- o Različne oblike snovi so v neprestanem boju med seboj (toplota se upira mrazu)
- o Nobeden od znanih elementov ne more bite prasnov, ker bi univerzalnost enega omogočila bivanje drugega
- o Ohranjen citat »iz česar pa stvari nastajajo v tistem tudi minevajo,...«

3. ANAKSIMEN

- o Osnovni princip je zrak, vse nastaja iz razrečevanja in zgoščevanje zraka
- o »kakor je naša duša zrak in nas s tem drži skupaj tako obdaja ves kozmus, dah in zrak«
- o V nekem pogledu se nam zdi to razmišljanje nazadovanje v primerjavi z Anaksimandrom, vendar je upošteval brezmejnost, gibljivost in neomejeno spremenljivost

KSENOFON KOLOFONSKI

- Predhodnik Eleatov
- Kritika mitologije (kritika politeizma in kritika antropomorfizma)
- Njegova kritika antropomorfnega pojmovanja bogov temelji na spoznanju, da bogovi nimajo človeške podobe, zato so vsa človeška spoznanja o bogovih relativna. Tako si namreč Afričani njihove bogove predstavljajo kot črne in ploščatih nosov
- »Ko bi goveda in konji imeli roke in znali delati podobe, bi upodabljala goveda goveje in konji konjske like bogov«
- Bog je eden in je večen

ANAKSAGORA

- Svetovni um ali duh (nous)